

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЯКІСНОГО РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДЬНОГО БІЗНЕСУ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ

Визначено найгостріші проблеми в аграрному секторі України. Встановлено основні механізми реалізації державного регулювання розвитку малого та середнього бізнесу в аграрному секторі України. Запропоновано заходи державного регулювання малого та середнього бізнесу в аграрному секторі, застосування яких, прогнозовано, сприятиме стабілізації і покращенню соціально-економічної ситуації в державі.

Ключові слова: аграрний сектор; державне регулювання; малий та середній бізнес; якісний розвиток.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. На сучасному етапі розвитку нашої держави малий та середній бізнес є важливим чинником розвитку агропромислового комплексу і формування конкурентних відносин на аграрному ринку. Сьогодні говорити про те, що малий та середній бізнес став локомотивом економіки означає повторювати вже відому всьому світу істину.

Зараз на перше місце виходить саме «мала економіка», яка стимулює подальший розвиток національної. Переважна більшість розвинутих країн світу у своїх стратегічних пріоритетах орієнтується на розвиток системи підтримки аграрного сектору, підвищення рівня життя громадян і створення соціальної інфраструктури та робочих місць у регіонах. Ключовим чинником цього процесу виступає державне регулювання малого та середнього бізнесу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Питання державного регулювання малого та середнього бізнесу в аграрному секторі є досить актуальним через стрімкий розвиток даної галузі в усьому світі, зокрема й в Україні. Серед вітчизняних та зарубіжних вчених ці та суміжні проблеми досліджували Н. Бондарчук, Л. Васильєва, М. Дем'яненко, Л. Івашова, О. Ковбаса, М. Корецький, С. Наврузов, І. Приходько, В. Сиченко, Н. Шевченко, О. Шульга, Р. Яковенко та інші. Проте досі залишається недостатньо дослідженою проблема державного регулювання якісного розвитку малого та середнього бізнесу в аграрному секторі України.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є обґрунтування механізмів реалізації державного регулювання якісного розвитку малого та середнього бізнесу в аграрному секторі України. Цілями дослідження є оцінка найгостріших проблем в аграрному секторі України та визначення конкретних заходів державного регулювання малого та середнього бізнесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Найгострішими проблемами в аграрному секторі України є відсутність мотивації до сільськогосподарської праці, високий рівень безробіття, трудова міграція, бідність сільського населення, занепад соціальної інфраструктури, деградація матеріальної бази, загострення соціально-демографічної ситуації.

Вирішення соціально-економічних проблем аграрного сектору України можливе через розвиток малого та середнього підприємництва. Саме підприємці як рушійна сила економічного прогресу й підвищення рівня добробуту сільського населення, здатні забезпечити якісний розвиток аграрного сектору. Провідна роль у цьому процесі має належати малим та середнім підприємствам через їх динамічність, мобільність, спроможність швидко адаптуватись до плінного середовища.

Сьогодні державне регулювання розвитку аграрного сектору має атавістичний характер радянської системи підтримки сільського господарства. Пріоритетом державної підтримки визначаються не окремі перспективні галузі сільськогосподарського виробництва, а сільське господарство в цілому. Це породжує домінування психології очікування фінансової та матеріально-ресурсної підтримки з боку держави в керівників більшості сільськогосподарських підприємств, які не залежать від ефективності їх господарської діяльності [2].

Державна підтримка сільськогосподарських підприємств – це сукупність пріоритетних рішень держави щодо правового, економічного та організаційного сприяння розвитку аграрного підприємництва.

Державні програми враховують як інтереси суб'єктів господарювання, так і інтереси самої держави. Для ефективної роботи програм відстежують та аналізують стан бюджетної, кредитно-фінансової системи, рівень життя населення та їх вплив на розвиток підприємництва [8].

Посилаючись на Закон України «Про державну підтримку малого підприємництва», метою державної

підтримки малого та середнього бізнесу в аграрному секторі є: створення умов для позитивних структурних змін в економіці України; сприяння формуванню і розвитку підприємництва на селі; підтримка вітчизняних товаровиробників; формування умов для забезпечення зайнятості сільського населення, запобігання безробіттю, створення нових робочих місць [5].

Сучасна стратегія розвитку аграрного сектору України має полягати в налагодженні виробництва високоякісної сільськогосподарської продукції і підвищенні конкурентоспроможності вітчизняних сільськогосподарських підприємств. Однак в умовах, коли більшість сільськогосподарських підприємств забезпечена власними фінансовими ресурсами в межах 13 %, їх технічне і технологічне оновлення як основа забезпечення конкурентоспроможного виробництва є неможливим [1].

Тому провідна роль у формуванні фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств на досягнення цих цілей має належати державній фінансовій підтримці, яка повинна сконцентруватися насамперед на пріоритетних, найбільш соціально значущих галузях. Крім того, фінансування має бути адресним, своєчасним, мати системний характер і здійснюватися в повному обсязі.

Виходом з цього становища може бути диференціювання ставки прямих платежів залежно від регіону або здійснення доплати сільгоспвиробникам, які працюють на гірших землях, з відшкодуванням різниці з доходом, який можна одержати в середньому з 1 га в країні. Доцільно встановити й граничний розмір прямих виплат на одне господарство, щоб великі товаровиробники не мали значних переваг над малими.

Не варто відмовлятися й від нинішньої концепції підтримки національного виробника із застосуванням механізму регулювання ціни за допомогою здійснення товарних і фінансових інтервенцій, який хоч і є затратним методом державного регулювання пропозиції, проте є ефективним [7].

Слід зазначити, що в нашій державі в останній час посилюється домінування великих корпорацій і агрохолдингів над малим та середнім бізнесом, що породжує негативні тенденції розвитку.

Наприклад, в Узбекистані розвиток малого та середнього підприємництва серед усіх сфер економіки проявляється найбільшою мірою саме в сільському господарстві. Сьогодні близько 98,1 % від загального обсягу продукції у цій сфері забезпечується суб'єктами малого та середнього бізнесу. Тому настільки пильну увагу з боку держави до аграрного сектору в цій країні цілком зрозуміло [4].

Крім того суб'єкти малого та середнього підприємництва можуть, наприклад, відігравати роль постачальників великих підприємств, сприяючи підвищенню їх конкурентоспроможності.

Багато малих та середніх підприємницьких структур функціонують як спеціалізовані постачальники запчастин, вузлів, компонентів і (все частіше) послуг для великих фірм, виробляючи їх з нижчими витратами, ніж якби вони випускалися самими компаніями-споживачами. У цьому випадку малі та середні форми господарювання утворюють важливу частину інфраструктури, від якої залежить конкурентоспроможність економіки [3].

Враховуючи прагнення України до євроінтеграції, в майбутньому стають актуальними європейські стандарти розвитку аграрного сектору, і, зокрема, малого й середнього бізнесу.

Міжнародною спільнотою як основні напрями сталого сільського розвитку визнано забезпечення реалізації багатofункціональної ролі сільського господарства, розвиток людських ресурсів, вдосконалення сільськогосподарського виробництва, підвищення його ролі в соціально-економічному і екологічному розвитку сільської місцевості. Зокрема, задекларовано, що державна допомога надається малим і середнім підприємствам, які займаються виробництвом, переробкою та розміщенням на ринку сільськогосподарської продукції [6].

Механізми реалізації державного регулювання і підтримки розвитку малих та середніх форм підприємництва в аграрному секторі мають здійснюватися послідовно і системно. До числа таких механізмів можна віднести: механізми виробничого, фінансового, інфраструктурного забезпечення; державної і громадської підтримки; правового, регуляторного, кадрового забезпечення; оподаткування та інші.

На наш погляд, за сучасних умов найбільш доцільними є наступні механізми реалізації державного регулювання розвитку малого та середнього бізнесу в аграрному секторі України (рис. 1).

В межах вищезазначених механізмів нами пропонуються наступні заходи державного регулювання малого та середнього бізнесу в аграрному секторі:

- підвищення якості освітньо-професійної підготовки кадрів (розвиток напрямів освітньої підготовки: економічна і бізнес-освіта та центрів підвищення кваліфікації);
- консалтинг та розвиток експертних організацій (навчання і консультування з правових, економічних, фінансових, агротехнічних та інших питань через мережу дорадницьких служб);
- розробка спеціальних національних та регіональних програм підтримки малого та середнього бізнесу (а саме оперативні, тактичні і стратегічні програми розвитку МСБ в аграрному секторі);
- розвиток мережі сільськогосподарських споживчих кооперативів (виконання постачальницько-збутових та обслуговуючих функцій);
- підтримка підприємницької діяльності у регіонах з несприятливими умовами господарювання (соціальні, економічні, фінансові, фізико-географічні ризики ведення підприємницької діяльності);
- виплата спеціальних платежів за збереження агроландшафтів і культурної спадщини (збереження земель, водойм, лісових насаджень тощо);
- промоушен малого та середнього бізнесу в аграрному секторі (інформаційно-пропагандистська діяльність актуальності якісного розвитку малих та середніх підприємницьких структур в аграрній сфері);
- застосування практики агрокредитів (налагодження взаємовигідних стосунків «державна-банк-МСБ»);
- підтримка розвитку інтегрованого виробництва (виращування високоякісної продукції із використанням новітніх досягнень науки і техніки);
- захист національного виробника (інтервенційні ціни, імпорتنі мита, експортні субсидії, пільги, квотування).

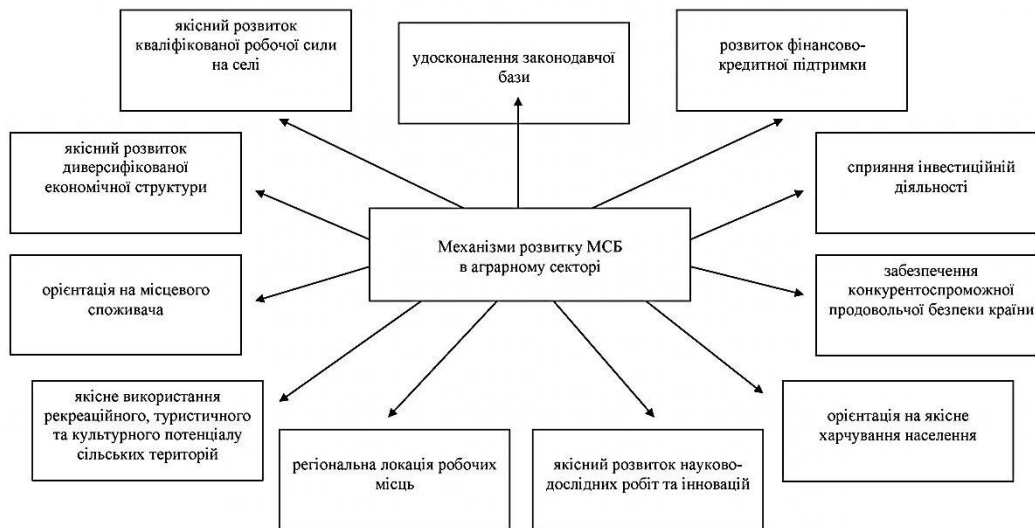

Рис. 1 Механізми реалізації державного регулювання розвитку МСБ в аграрному секторі України

Звичайно, державне сприяння розвитку малого та середнього бізнесу априорі не може бути панацеєю від усіх економічних проблем в аграрному секторі України. В той же час забезпечення ефективного підприємницького середовища на селі може сприяти стабілізації соціально-економічної ситуації та розв'язанню таких проблем, як можливість самореалізації для молодих енергійних людей, залучення наявного потенціалу сільських трудових ресурсів, ефективніше використання наявних ресурсів у сільській місцевості, підвищення стандартів і якості життя сільського населення.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. На основі аналізу наукових джерел визначено теоретичні засади механізмів реалізації державного регулювання якісно-

го розвитку малого та середнього бізнесу, їх роль у забезпеченні стратегії розвитку національної економіки, а також найгостріші проблеми в аграрному секторі. В процесі досліджень було встановлено основні механізми реалізації державного регулювання розвитку малого та середнього бізнесу в аграрному секторі України, які спрямовані на забезпечення якості в основних аспектах діяльності держави, підприємництва та окремого громадянина. На основі розроблених та обґрунтованих механізмів нами запропоновано заходи державного регулювання малого та середнього бізнесу в аграрному секторі, застосування яких прогнозовано сприятиме стабілізації, а в подальшому і покращенню соціально-економічної ситуації в нашій державі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дем'яненко М. Державна підтримка як фактор забезпечення конкурентоспроможного аграрного виробництва / М. Дем'яненко, Ф. Іванина // Економіка АПК. – 2009. – № 9. – С. 3–9.
2. Ковалюк Б. Проблеми розвитку сільського підприємництва в Україні / Економіка АПК. – 2010. – № 2. – С. 130–134.
3. Ковбаса О. Організаційно-економічні основи формування системи підтримки розвитку малого підприємництва в аграрному бізнесі / Вісник Сумського національного аграрного університету. – Серія «Фінанси і кредит». – 2010. – № 2. – С. 34–38.
4. Наврузов С. Большая ставка на малый бизнес [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ut.uz/rus/obshchestvo-bolshaya_stavka_na_maliyu_biznes47.mgr.
5. Про державну підтримку малого підприємництва: Закон України / із змінами і доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 2009. – № 6. – С. 21.
6. Регламент Комісії (ЄС) № 1/2004 від 23 грудня 2003 р. про застосування статей 87 та 88 Договору про ЄС до державної допомоги малим та середнім підприємствам, які займаються виробництвом, переробкою та розміщенням на ринку сільськогосподарської продукції. – С. 2–14.
7. Шульга О. Державне регулювання розвитку аграрного сектору України // Аграрна економіка. – 2012. – Т. 5. – № 3. – С. 25–29.
8. Яковенко Р. Державне регулювання підприємництва в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/13_NPN_2010/Economics/-65901.doc.htm.

В. В. Марениченко,

Днепропетровский государственный аграрно-экономический университет, г. Днепропетровск, Украина

ГОСУДАРСТВЕННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ КАЧЕСТВЕННОГО РАЗВИТИЯ МАЛОГО И СРЕДНЕГО БИЗНЕСА В АГРАРНОМ СЕКТОРЕ УКРАИНЫ

Определены самые острые проблемы в аграрном секторе Украины. Установлены основные механизмы реализации государственного регулирования развития малого и среднего бизнеса в аграрном секторе Украины. Предложены меры государственного регулирования малого и среднего бизнеса в аграрном секторе, применение которых, прогнозируемо, способствует стабилизации и улучшению социально-экономической ситуации в государстве.

Ключевые слова: аграрный сектор; государственное регулирование; малый и средний бизнес; качественное развитие.

**STATE REGULATION OF SMALL AND MEDIUM BUSINESS QUALITY
DEVELOPMENT IN THE AGRICULTURAL SECTOR OF UKRAINE**

The most difficult problems in the agricultural sector of Ukraine are determined. The basic mechanisms of state regulation of small and medium enterprises in the agricultural sector of Ukraine are established. The measures of state regulation of SMEs in the agricultural sector, the use of which predictably will stabilize and improve the socio-economic situation in the country are suggested.

Key words: *agricultural sector; quality development; small and medium businesses; state regulation.*

Рецензенти: Сиченко В. В., д-р наук з держ. упр., професор;

Стоян О. Ю., д-р наук з держ. упр., доцент.

© Мареніченко В. В., 2016

Дата надходження статті до редколегії 03.03.2016